
RECENZJE I OMÓWIENIA

Bazyli Degórski OSPPE, Marek Marczewski, Waldemar Rozynekowski, *Diakonat stały*, Lublin 2024, 441 s., ISBN 978-83-954386-7-7

Stały diakonat stanowi zawartą w nazwie formę diakonatu (*diaconatus permanentis*), różną od przejściowej (*diaconatus transeutus*) (kan. 1035 § 1 KPK), stanowiącej etap na drodze do święceń prezbiteratu (*cursus clericorum*). Stały diakonat jako właściwy i stały stopień hierarchiczny (*proprius ac permanens gradus hierarchiae*) przywrócił Sobór Watykański II (por. KK 29), wracając do starożytniej tradycji Kościoła. 20 czerwca 2001 r. podczas 313. zebrania plenarnego Konferencji Episkopatu Polski w Łowiczu biskupi przyjęli uchwałę, aby zwrócić się do Stolicy Apostolskiej z prośbą o pozwolenie na wprowadzenie w Kościele w Polsce diakonatu stałego. Za przyjęciem uchwały była zdecydowana większość biskupów: 70 było za, przeciw było 10, a 7 wstrzymało się. Kolejnym etapem było opracowanie dokumentu dotyczącego formacji przyszłych polskich diakonów stałych, który został zatwierdzony przez Kongregację ds. Wychowania Katolickiego 22 stycznia 2004 r. (zob. Konferencja Episkopatu Polski, *Wytyczne dotyczące formacji, życia i posługi diakonów stałych w Polsce*, Częstochowa 2004). Niektóre z diecezji w Polsce, które zdecydowały się na wprowadzenie diakonatu stałego, opublikowały własne dokumenty formacyjne, opierając się na typicznym tekście polskiego Episkopatu (zob. np. Ośrodek Formacji Diakonów Stałych Archidiecezji Katowickiej – www.diakonat.katowice.pl).

W kontekście opracowywania nowych dokumentów formacyjnych diakonatu dla Kościoła w Polsce, dobrze się stało, iż ukazała się obszerna książka pt. *Diakonat stały* autorstwa profesora Marka Marczewskiego, diakona profesora Waldemara Rozynekowskiego oraz ojca profesora Bazylego Degórskiego OSPEE. Autorzy książki podkreślają także rolę ks. profesora Ryszarda Selejdaka w jej powstaniu, dzięki któremu czytelnik ma dostęp do polskich tłumaczeń watykańskich dokumentów dotyczących diakonatu. Wszyscy wymienieni autorzy wnieśli ogromne zasługi w powstanie i rozwój diakonatu nie tylko przez swoje liczne naukowe publikacje, ale także przez czynne zaangażowanie w promowanie diakonatu stałego w Polsce. Jak podkreślają autorzy w wstępie publikacji, mimo bogatej literatury dotyczącej diakonatu na rynku polskim recenzowana książka pragnie wypełnić „brak na rynku wydawniczym odpowiedniego opracowania dotyczącego diakonatu stałego w zakresie historii, teologii, duchowości i obecności diakonów stałych w Polsce” (s. 15). Z pewnością chodzi przede wszystkim o zebranie w jednej publikacji najistotniejszych zagadnień związanych z diakonatem

opublikowanych dotychczas w różnych monografiach i periodykach¹. Książkę rekomendował do druku recenzent wydawniczy ks. prof. dr hab. Erwin Mateja z Uniwersytetu Opolskiego a mogła ona się ukazać dzięki wsparciu Fundacji Oświatowej im. prof. Władysława Kobylińskiego w Ostrołęce, a także Krzysztofa Kaputa, Barbary i Jana Sadowskich oraz Waldemara Rozynkowskiego. Publikacja dedykowana jest „Biskupowi Andrzejowi Suskiemu promotorowi diakonatu stałego w Kościele w Polsce, który jako pierwszy w naszym kraju udzielił święceń diakonatu stałego”.

Na strukturę książki *Diakonat stały* składają się następujące części: Wstęp, trzy rozdziały (*Historia i teologia diakonatu stałego do 1998 roku*, *Diakonisy w Kościele pierwszych wieków*, *Diakonat stały w Polsce*) oraz wybór bibliografii. Najobszerniejszy rozdział I. *Historia i teologia diakonatu stałego do 1998 roku*, autorstwa M. Marczewskiego (s. 17-255) ukazuje szerokie spectrum zagadnień związanych z diakonatem stałym: Diakonat w tekstach Nowego Testamentu; Diakonat w starożytności chrześcijańskiej; Utrwalenie i rozwój diakonatu w III i IV w.; Przyczyny stopniowego zaniku i upadku diakonatu stałego; Rozwój urzędu diakona w okresie scholastyki średniowiecznej; Diakonat podczas obrad Soboru Trydenckiego; Urząd diakona w świetle *Katechizmu Rzymskiego*, *Kodeksu prawa kanonicznego* z 1917 r., Konstytucji apostolskiej Piusa XII *Sacramentum ordinis*; Na drodze do Vaticanum II, Diakonat stały podczas debaty soborowej i w dokumentach Soboru Watykańskiego II; Diakonat stały w dokumentach posoborowego prawodawstwa kościelnego. Zostały tutaj przedstawione następujące dokumenty: Motu proprio Ojca Świętego Pawła VI *Sacrum diaconatus ordinem* ustalające normy ogólne dla przywróconego w Kościele łacińskim stałego diakonatu (18 czerwca 1967), Konstytucja apostolska Ojca Świętego Pawła VI *Pontificalis Romani* zatwierdzająca nowe obrzędy w święceniu diakona, prezbitera i biskupa (18 czerwca 1968), Motu proprio Ojca Świętego Pawła VI *Ministeria quaedam* zawierające odnowę kościelnej dyscypliny dotyczącej tonsury, święceń niższych i subdiakonatu w Kościele łacińskim (15 sierpnia 1972), Motu proprio Ojca Świętego Pawła VI *Ad pascendum* promulgujące przepisy dotyczące diakonatu (15 sierpnia 1972), List okólny *Jak podano do wiadomości* Kongregacji Edukacji Katolickiej (16 lipca 1969), *Wytyczne dotyczące formacji diakonów stałych* (22 lutego 1998), *Dyrektorium o posłudze i życiu diakonów stałych* (22 lutego 1998). We wstępie do rozdziału M. Marczewski zaznaczył, że historia diakonatu jest dobrze opracowana. Jako przykład podał imponujące dzieło opracowane pod redakcją Karola Rahnera i Herberta Vorgrimlera (*Diakonia in Christo. Über die Erneuerung des Diakonates*, Freiburg–Basel–Wien 1962), które odegrało niebagatelną rolę podczas dyskusji soborowych na temat przywrócenia diakonatu stałego w Kościele łacińskim. W naszym kraju zainteresowanie tym zagadnieniem

¹ Zob. wybór bibliografii zawartej w recenzowanej publikacji na s. 429-441 oraz obszerną bibliografię opracowaną przez R. Selejdała zamieszczoną w pracy: *Diakonat stały. Dokumenty Soboru Watykańskiego II i Stolicy Apostolskiej. Bibliografia*, Częstochowa 2024, s. 219-325.

było obecne najpierw w postaci artykułu ówczesnego Rektora KUL bp. Mariana Rechowicza (*Das Problem des Diakonates im Hinblick auf die Situation und den Bedarf der Kirche in Polen*). Jeśli chodzi o kolejne teksty, to dotyczyły one historii wczesnego diakonatu, zagadnień prawnokanonicznych czy modelu posługi. Granicę obszernej refleksji związanej z diakonatem stałym zaprezentowanej w pierwszym rozdziale wyznacza rok 1998, kiedy to ukazały się dwa ostatnie z posoborowych dokumentów na temat diakonatu wydawanych przez urzędy Stolicy Apostolskiej. Chodzi mianowicie o opracowane przez Kongregację Edukacji Katolickiej *Wytyczne dotyczące formacji diakonów stałych* oraz o *Dyrektorium o posłudze i życiu diakonów stałych* przygotowane przez Kongregację ds. Duchowieństwa. Łączy je w jedną całość *Wspólne oświadczenie* i wspólny *Wstęp* oraz ta sama data wydania: 22 lutego 1998 r.

Dobrze się stało, iż w ramach książki ukazał się tekst Bazylego Degórskiego OSPPE na temat diakonis w Kościele pierwszych wieków. Autor w rozdziale drugim przybliży czytelnikowi zagadnienie spełniania przez kobiety w starożytnym Kościele funkcji diakonisy. Tematyka ta jest niewątpliwie ważna ze względu choćby na pojawiających się w Kościele zwolenników udzielania kobietom święceń diakońskich. Warto więc przyjrzeć się – jak zaznacza sam autor – jak przedstawiało się to zagadnienie w Kościele patrystycznym, znajdującym się u źródeł czystej tradycji apostoelskiej. Autor w tekście opiera się – co jest niewątpliwie plusem tego opracowania – wyłącznie na dogłębnej analizie źródeł okresu patrystycznego, przekazujących wiadomości na interesujący nas temat. Trzyma się schematu chronologiczno-geograficznego, poczynając od dokumentów najstarszych, przedstawiających tradycję wschodnią, aby następnie przejść na teren Kościoła Zachodniego. A zatem przedstawia posługę diakońską kobiet w II i III w., posługiwanie ministerialne kobiet według dokumentów Syrii Wschodniej, posługi kobiet w monofizyckim Kościele w Syrii, kościelne posługi kobiet w Chaldei i w Persji, posługiwanie ministerialne kobiet w Kościele kręgu kultury greckiej, posługi kobiet w Egipcie, w Kościele ormiańskim i gruzińskim, w Kościele maronickim, w Kościele Rzymu i w Italii oraz posługi liturgiczne kobiet w Galii i na Półwyspie Iberyjskim. Ważnym uzupełnieniem analizy tekstów pierwszych wieków jest tekst M. Marczewskiego ukazującym starania o wprowadzenie diakonatu kobiet na przestrzeni wieków, także w innych denominacjach chrześcijańskich w kontekście tekstu Międzynarodowej Komisji Teologicznej pt. *Diakoniat: Ewolucja i perspektywy* z 2002 r.

Rozdział trzeci autorstwa Waldemara Rozynkowskiego ukazuje, najogólniej mówiąc, diakonat stały w Polsce. Warto podkreślić – za autorem tej części opracowania – że proces wprowadzania diakonatu stałego w Polsce oddaje specyfikę i sytuację Kościoła katolickiego w naszym kraju w drugiej połowie XX w. Na jego złożoność miały wpływ zarówno bogate dziedzictwo Kościoła w Polsce, jak i uwarunkowania polityczne, a dokładnie rządy komunistów, dla których Kościół katolicki był głównym wrogiem. Dodajmy także, że w przeszło tysiącletniej

historii Kościoła w Polsce nie było diakonów stałych. Tak więc można mówić nie tyle o przywróceniu, ale o historii wprowadzania diakonatu stałego jako powołania i urzędu we wspólnocie wiary w Polsce. W pierwszym punkcie *Z historii diakonatu stałego w Kościele w Polsce* znalazły się takie zagadnienia jak: Znaczenie Profesora Marka Marczewskiego, Decyzje Konferencji Episkopatu Polski, Ośrodki Formacji Diakonów Stałych, Pierwsze święcenia, Czasopismo „Diakon”, Serwis informacyjny, Znaczenie Księdza Profesora Helmuta Jana Sobeczki, Rekolacje i dni skupienia, Sympozja. Drugi punkt *Wpatrzeni w Maryję* podejmuje niezwykle ważny temat dotyczący duchowości diakona stałego. Autor odwołuje się w nim przede wszystkim do duchowości maryjnej diakona, wskazując na znaczenie obecności Matki Bożej w życiu i posłudze diakona. (por. M. Marczewski, *Matka diakonów*, Lublin 2023). Znalazły się tutaj takie tematy jak: Jan Paweł II o synowskim nabożeństwie, Zawierzenie Matce Bożej, Zawierzenie Matce Bożej Nieustającej Pomocy, Zawierzenie Matce Bożej Częstochowskiej, Zawierzenie Prymasa inspiracją dla diakonów, Matka, która rodzi powołanie diakona, „Jestem tabliczką do pisania”. Kolejny punkt *O posłudze diakonów stałych* zajmuje się posługą liturgii, posługą słowa oraz posługą charytatywną. W punkcie *Wspólnoty pochodzenia diakonów stałych* znajdziemy takie tematy jak: rola rodziny, rola wspólnoty parafialnej oraz rola ruchów, stowarzyszeń, organizacji katolickich duszpasterstw środowiskowych. Punkt *Kilka słów o pierwszych doświadczeniach* podejmuje następujące zagadnienia: Inspiracje, Diakonat stały jako powołanie, Diakonat stały nie z powodu braku powołań kapłańskich, Jedność z biskupem, Cierpliwie do przodu, Diakonat stały w dokumentach synodalnych, Diakon stały to przykład zwyczajności i stałości posług w Kościele, Pomoc w odkrywaniu diakonii Kościoła, Wykształcenie, Ważny okres formacji wstępnej, Rola żony, Formacja stała, Obecność w Komisji Duchowieństwa, Otwarcie na wolę Bożą i odczytywanie znaków czasu. Ostatni – bardzo oryginalny punkt tego rozdziału zatytułowany *Ważne dziedzictwo* ukazuje ślady obecności diakonów od początków chrześcijaństwa w Polsce. Jest on niejako impulsem w odkrywaniu tego bogatego dziedzictwa w liturgii, w relikwiach, obiektach sakralnych, klasztorach, świątyniach filialnych oraz kaplicach, ulicach, miejscowościach, toponimii, imionach, w sztuce, dzwonach, w kazaniach i żywotach świętych, w pismach ascetycznych i mistycznych oraz w tradycji ludowej. Przywołane przez autora przejawy kultu oraz pamięci o świętych diakonach stanowią swoisty kwestionariusz badawczy, który można zastosować w badaniach nad dziedzictwem diakonów.

W opracowaniu nie ma zakończenia ani swoistego rodzaju podsumowania, dlatego też podkreślając wartość i znaczenie recenzowanej publikacji, warto zwrócić uwagę, że w Polsce jeśli chodzi o diakonat stały, jesteśmy cały czas na początku drogi, mimo iż obecność diakonów stałych w kilkunastu diecezjach w Polsce ożywiła i przyspieszyła dyskusję o znaczeniu tego powołania w Kościele w naszym kraju. Z pewnością musi cieszyć i budzić nadzieję to, że po kilku latach pewnego wyciszenia, a może nawet i uspienia, temat obecności diakonatu

stałego w Kościele w Polsce powraca. Jest przede wszystkim więcej rozmów, debat, dyskusji, spotkań oraz tekstów poświęconych posłudze diakonów stałych. To wyraźny nowy znak czasu, który należy nie tylko zauważyć, ale przede wszystkim właściwie odczytać. W tym właściwym odczytaniu z pewnością może pomóc recenzowana publikacja. Jak zaznaczył W. Rozyńkowski: „Uczymy się tego powołania, uczymy się wrażliwości, aby je dostrzec, zrozumieć i przyjąć. Niektórzy cały czas stawiają pytania: Kim jest diakon stały? Po co nam diakon stały? Możemy dostrzec, że rozmowom o posłudze diakonów stałych oraz dyskusjom o tym powołaniu czasami towarzyszą emocje. To one między innymi pokazują nam, na jakim jesteśmy etapie obecności tego powołania w Kościele w naszym kraju” (s. 391). Kończąc, odwołajmy się do słów pastoralisty, a jednocześnie biskupa toruńskiego Wiesława Śmigła, który w jednej ze swoich publikacji odniósł się do kwestii obecności diakonatu stałego w Kościele: „Przywrócenie diakonatu stałego nie jest zatem wynikiem mody, kaprysu współczesnych teologów, hierarchów czy nawet braku kapłanów, ale jest przywróceniem trwałego stopnia hierarchicznego. Fakt, że diakonat przejściowy przetrwał w Kościele jako nieodzowny warunek przyjęcia święceń kapłańskich, jest świadectwem, że zawsze był on teologicznie doceniany i traktowany jako trwały stopień. Zredukowanie diakonatu tylko do stanu przejściowego było zubożeniem wspólnoty eklezjalnej, a co więcej – doprowadziło do pewnej niejasności. Współcześnie wielu wiernych uważa, że diakonat jest konieczny do przyjęcia święceń kapłańskich, jest pewnym etapem formacji i wtajemniczenia, ale nie celem. Takie myślenie jest pozbawione racji teologicznych. Zanik diakonatu stałego był spowodowany przesłankami wyłącznie czysto ludzkimi, socjologicznymi i ekonomicznymi. Przywrócenie więc diakonatu stałego jest powrotem do poprawności i przejrzystości w działaniu Kościoła – Wspólnoty”².

Ks. Bogdan Biela

Homo viator. Człowiek – duszpasterstwo – Kościół. Od pielgrzymki do ekologii, red. Jerzy Brusilo, Wydawca: Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie, Kraków 2022; ISBN 978-83-63241-40-7 (wersja drukowana), ISBN 978-83-63241-41-4 (wersja online), DOI: <https://doi.org/10.15633/9788363241414>, 600 s.

Kościół katolicki przywiązuje dużą wagę do jubileuszy, zarówno wielkich i obchodzonych w całym Kościele, jak również dotyczących mniejszych wspólnot czy pojedynczych osób. Tradycja jubileuszy ma swoje korzenie w judaizmie. Chrześcijanie patrzą na historię przez pryzmat wiary i szukają w niej śladów Bożej Opatrzności. Jest to sposobność do podsumowań, wdzięczności oraz do

² W. Śmigiel, *Diakonaty stałe w Polsce – eksperyment czy przywrócenie właściwego i trwałego stopnia hierarchicznego w Kościele?* „Roczniki Pastoralno-Katechetyczne” 3 (2011), s. 351-352.